

Bewaking van slechtvalkhorsten in de Vogezes

Raymond Schuurkes

Met illustraties naar dia's van de schrijver.

In de Vogezes (Frankrijk) is men er in 1979 voor het eerst in geslaagd nesten van Slechtvalken met behulp van vrijwilligers te bewaken om personen te weren die het op de eieren of jongen hebben gemunt. De resultaten in dat jaar waren wat teleurstellend omdat er geen jonge Slechtvalken uitvlogen. In 1980 konden er echter 7 jongen (uit 3 nesten) en de afgelopen zomer zelfs 13 jongen (uit 5 nesten) uitvliegen.

Inleiding

Nadat ik in 'Het Vogeljaar' 27 (4) : 196-197 een artikelje over het ontstaan, doelstellingen en projecten van het 'Fonds voor Instandhouding van Roofvogels' (FIR) had gelezen en er in 'de Lepelaar' nr. 64 : 12 een oproep van de Belgische FIR stond voor de bewaking van slechtvalkennesten in de Vogezes, leek het mij wel de moeite waard om eens te schrijven. Na een correspondentie met de Belgische FIR bleek het mogelijk dat ik met drie vrienden kon deelnemen aan de bewaking van een nestplaats in de Vogezes voor de periode van 12 tot 19 april 1980.

De FIR en zijn projecten

Ongeveer 12 jaar geleden hebben enkele Franse, Belgische en Zwitserse ornithologen, die zich bewust waren van de bedreigingen van enkele stootvogelsoorten in Europa het 'Fonds d'Intervention pour les Rapaces' (FIR) opgericht, om zo de bescherming van zeldzame stootvogels te organiseren en te bevorderen.

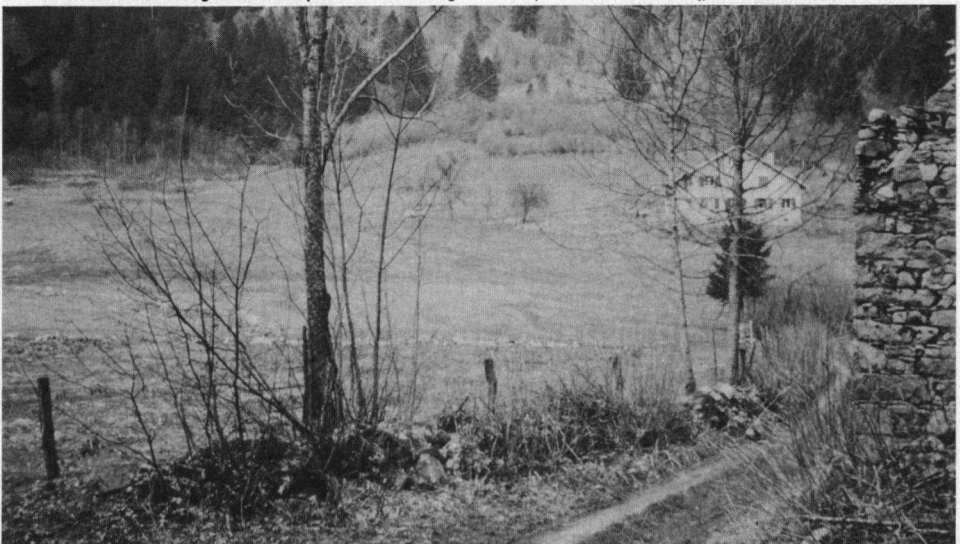
Het voornaamste doel is het verzamelen van gelden die bestemd zijn voor verschillende projecten, zoals het houden van informatie- en opvoedingscampagnes, bijvoeding van stootvogels in de winter, bescherming en behoud van belangrijke nestgebieden en bewaking van bedreigde nesten.

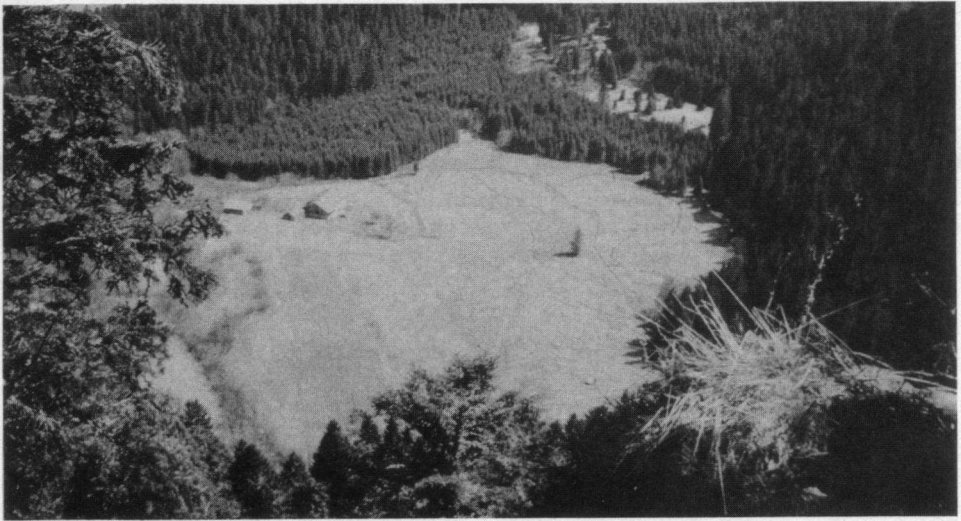
Met name de laatste jaren houdt de Franse

FIR zich bezig met de coördinatie van de bewaking van nestplaatsen van met uitroeiing bedreigde stootvogels in dit geval Slechtvalk en Grauwe Kiekendief. Het doel van deze bewakingscampagnes is de bescherming van nesten (met eieren en/of jongen) om uithalen te voorkomen. Tot voor kort werd namelijk jaarlijks circa 30% van de stootvogelnesten uitgehaald door onder andere (amateur)valkeniers en eierverzamelaars, zelfs voor privé-dierenparken. Dit ondanks het feit dat in Frankrijk de stootvogels sinds juli 1974 geheel beschermd zijn, dus ook hun eieren en jongen. Slechts de legale valkeniers mogen met speciale vergunningen af en toe nog vogels bemachtigen.

De bewaking van slechtvalkennesten concen-

Overzicht van de natte bergweide waarop zich het bewakingscentrum (een verlaten boerderij) bevindt.

Uitzicht op het dal vanaf een rots die zich ongeveer 30 meter boven het nest, vlakbij de tent, bevond.

treert zich voornamelijk in de Vogezen waar momenteel negen horsten aanwezig zijn. Sinds 1979 worden met name die nestplaatsen bewaakt, waar in februari baltsende Slechtvalken waargenomen worden.

In de periode van half maart tot half juni wordt dan het gebied rondom ieder nest continu in de gaten gehouden. Het is vrij duidelijk dat de bewaking na drie jaren al zijn vruchten afwerpt: er zijn namelijk respectievelijk 0 (1979), 7 (1980) en 13 (1981) jonge Slechtvalken uitgevlogen. Deze positieve ontwikkeling kan worden toegeschreven aan het voorkómen van nestroof door mensen en aan de toegenomen rust in de nestelgebieden door het afsluiten van bergwegen.

Dit wordt nog eens benadrukt door het feit dat er ook tijdens de bewakingscampagnes broedsels verloren gaan (bijvoorbeeld door roofdieren) of dat de Slechtvalken bijvoorbeeld door hun onvolwassenheid nog niet tot broeden komen, zodat de nestplaats nog leeg blijft, terwijl het territorium wel wordt verdeeld.

De bewaking van een slechtvalkenhorst In 1980

Zaterdagochtend 12 april kwamen wij rond 11.00 uur aan in het zuidoostelijk deel van de Vogezen, waar de Slechtvalken enige kilometers voorbij Fraize broedden. Omdat de routebeschrijving die wij hadden gekregen in het veld niet zo duidelijk bleek te zijn, moesten we nog ruim een uur (tot in de sneeuw) zoeken voordat wij op het bewakingscentrum aankwamen.

Dit bleek een grote, verlaten boerderij te zijn

die zich op een nogal drassige bergweide bevond. De voorgaande dagen was er namelijk ongeveer een halve meter sneeuw gevallen, die toen wij aankwamen, al grotendeels gesmolten was. Nadat onze zonnige bewakingsweek achter de rug was, werden de Vogezen nog eens bedekt met circa 40 cm sneeuw. Wij kunnen dus best zeggen dat we het getroffen hadden met het weer!

Na een korte kennismaking met de mensen die wij moesten aflossen, werd ons door de zelfde mensen het technische gedeelte van de bewaking uitgelegd. De directe omgeving van het nest werd namelijk beschermd met behulp van een soort radarinstallatie, welke bediend moest worden vanuit een goed verscholen tent op de bergtop boven het nest. Wanneer het nodig zou zijn kon men met behulp van een zender de mensen op de boerderij waarschuwen. Met de plaatselijke autoriteiten kon bovendien goed samengewerkt worden, waardoor er enige bergweggetjes afgezet mochten worden en in geval van moeilijkheden zou de hulp van de gendarmerie ingeroepen kunnen worden.

De aanwezigheid van twee telescopen maakte het mogelijk om goede observaties te doen. Eén telescoop stond enkele honderden meters van de tent verwijderd opgesteld en wel zodanig dat het nest goed gezien kon worden; dus ook alle gebeurtenissen die zich daar afspeelden. De andere telescoop stond bij de boerderij en van hieruit kon niet het nest, maar wel de directe omgeving ervan, bekeken worden. De eerste dag werd al een schema gemaakt zodat om toerbeurten van 3 uur de posten boven op de bergrug en bij de boerderij bemand konden worden.

Ook 's nachts moesten enkele mensen bij de tent blijven omdat juist dan de radar erg functioneel zou kunnen zijn. De afstand van de boerderij tot aan de tent was bijna 1000 meter die lopend en klauterend langs de berghelling dagelijks door bijna iedereen moest worden afgelegd.

In het voorjaar 1980 is er van 15 maart tot 9 juni door ongeveer 80 mensen, voornamelijk Belgen, deelgenomen aan de bewaking van deze nestplaatsen.

In die tijd kon er in totaal ongeveer 5 weken niet geobserveerd worden door de aanwezigheid van laaghangende bewolking, mist, regen of sneeuw; de eerste weken mede door de afwezigheid van een telescoop.

Zoals al eerder opgemerkt was het tijdens ons verblijf in de Vogezen prachtig weer, waardoor er voor het eerst vrijwel een week lang continu geobserveerd kon worden. Wij hebben dan ook een aantal leuke dingen meegemaakt, zoals de eerste waarnemingen van 2 roodbruine eieren in het nest en de ontdekking van een glanzende, helderrode ring om de linker poot van het ♂ Slechtvalk. Het bleek later dat dit al het derde nestelende ♂ was waarbij een dergelijke ring werd waargenomen.

Mocht er onder de lezers iemand zijn die iets meer weet over onder andere de herkomst van deze vogels, dan houdt ondergetekende zich aanbevolen voor deze informatie.

Vanaf de boerderij werd het slechtvalkennest vrijwel continu met een telescoop in de gaten gehouden.

Gedragingen van het slechtvalkenpaar

In de broedtijd

De nestplaats en het territorium bevonden zich in een dal op een met hoge naaldbomen begroeide helling waar zich wat verspreid enkele rotspartijen bevonden. Het nest zelf lag op een met gras begroeide richel op een hoog tegen de berghelling gelegen rots. Dit is één van de drie nesten waar in 1980 jonge Slechtvalken zijn uitgevlogen. Op deze plaats was het nestelen al sinds zes jaar niet meer geslaagd. In 1979 werd er voor het eerst gedurende ongeveer 3½ maand bewaakt: echter zonder zichtbaar resultaat omdat er geen jonge vogels uitvlogen. Dat jaar kan de abnormaal lange baltsperiode (van begin maart tot eind mei) een aanwijzing zijn geweest voor de verstoring van de nestontwikkeling.

Eind februari 1980 werden tijdens een inventariserend bezoek aan de nestplaats twee baltsende en parende Slechtvalken gezien, zodat het ook dat jaar weer de moeite waard zou kunnen zijn om het nest te gaan bewaken. Toen op 15 maart de eerste groep mensen arriveerde, bleken de Slechtvalken al te broeden en vanaf die dag is er tot 9 juni zo veel mogelijk geobserveerd.

Het broeden van de vogels en de daarbij behorende gedragspatronen werden gedurende ongeveer 130 uur bekeken. Van deze tijd broedden het mannetje en het vrouwtje respectievelijk 30 en 100 uur: het vrouwtje zat altijd langer op het nest (tot maximaal 11 uur) dan het mannetje, terwijl deze laatste vooral 's morgens en 's avonds broedde.

Tijdens deze broedperiode bracht het mannetje meestal het voedsel aan dat het vrouwtje dan voornamelijk buiten het nest in een boom verorberde. Een enkele keer ving het vrouwtje zelf een prooi.

Na enkele dagen van sneeuw en mist konden pas op 23 april 1 of 2 donsjongen worden waargenomen. Later bleken het 3 kuikens te zijn waarvan er één (de jongste) na ongeveer een week verdwenen was.

Na het uitkomen van de eieren werden de jonge Slechtvalken nog ongeveer tien dagen in afnemende mate door het vrouwtje verzorgd. Daarna ging ze zelf actief deelnemen aan het vangen en aanvoeren van prooidieren waarbij het vrouwtje bijna altijd (90 van de 100 waarnemingen) het voedsel op het nest verdeelde. De jongen (een ♂ en ♀) vlogen op 5 en 6 juni uit. Over het algemeen leken de door het ♀ gevangen prooien groter (duiven) dan die van het ♂ (lijsterachtigen). Wat de territorialiteit en de agressiviteit betreft, leken het ♂ en het ♀ niet veel voor elkaar onder te doen. De voornaamste taak die voor het mannetje lijkt te zijn weggelegd is het vangen en

aanvoeren van prooidieren, terwijl het vrouwtje vooral de eieren bebroedt en de jongen verzorgd.

Afgelopen zomer bereikte mij een bericht van de Belgische FIR waarin onder andere werd verteld dat ook in 1980 een slechtvalkenpaar op de zelfde plaats met succes heeft gebroed (2 uitgevlogen jongen op 20 en 24 juni).

Tot slot wilde ik nog vermelden dat het gebied rondom de boerderij, zowel floristisch als faunistisch, erg interessant is. Dit zal veroorzaakt worden door de grote gevarieerdheid van het dal, dat terug te vinden is in de

aanwezigheid van een beekje (uitmondend in de Petit Meurthe), een natte bergweide, kreupeelbosjes, bosranden en vervallen schuurtjes.

Er worden veel reptielen, amfibieën, zoogdieren en vooral vogels gezien; van deze laatste groep zal ik enkele leuke soorten opnoemen: Auerhoen, Ruigpootuil, Houtsnip, Grauwe Klauwier, Notenkraker, Draaihals, Kramsvogel, Belflijster, Citroensijs, Kruisbek, Keep, Cirrigors, Kortsnavelboomkruiper, Grote Gele Kwikstaart en Waterspreeuw.

■ Raymond Schuurkes, Van Nispenstraat 76, 6521 KN Nijmegen, 080 - 224514.

LITTERATUUR:

FIR Belgique (1980): Surveillance d'une aire de Faucons Pèlerins dans les Vosges. Intern verslag.